СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ

Доц. д-р Александрина Александрова[1]

Резюме: *Настоящият доклад разглежда финансовата грамотност като фактор за преодоляване на енергийната бедност и прехода към нисковъглеродно отопление. Анализирана е ролята на спестяванията и публичните субсидии за домакинствата в процеса по вземане на решение и преминаване към екологично съобразно потребление на енергия. Обосновава се значението на финансовата грамотност за подобряване благосъстоянието на домакинствата.*

Ключови думи: *финансова грамотност, енергийна бедност, нисковъглеродно отопление, въглероден отпечатък, устойчиво потребление, домакинства*

JEL: D14, Q54, Q58, I38

FINANCIAL LITERACY AS A FACTOR IN OVERCOMING ENERGY POVERTY AND THE TRANSITION TO LOW-CARBON HEATING

Assoc. Prof. Aleksandrina Aleksandrova, PhD

Abstract: *This report examines financial literacy as a factor in overcoming energy poverty and the transition to low-carbon heating. It analyzes the role of savings and public subsidies for households in the decision-making process and the shift toward environmentally sustainable energy consumption. It highlights the importance of financial literacy for improving household well-being.*

Key words*: financial literacy, energy poverty, low-carbon heating, carbon footprint, sustainable consumption, households*

JEL: D14, Q54, Q58, I38

1. Въведение

През последните две десетилетия в икономическата литература все по-често финансовата грамотност се разглежда и като фактор за устойчивото развитие на обществото. Според Farah et al. (2026) финансовата

[1] a.alexandrova@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

грамотност има съществена роля в процеса по овластяване на индивидите и фирмите за вземане на екологично осъзнати финансови решения, и същевременно служи като връзка между финансовото включване и зеления икономически растеж, вкл. преходът към потребление на възобновяема енергия на равнище домакинство.

Връзката между финансовата грамотност и замърсяването на околната среда е сложна и нелинейна (Farah et al., 2026). Финансово грамотните домакинства имат по-висок капацитет за спестяване, което им позволява да инвестират в енергийно ефективни отоплителни технологии. В съвременния дискурс това е довело до появата на концепцията за „зелена финансова грамотност“ или способността на потребителите да разбират финансовите продукти, подпомагащи екологичните цели, и да оценяват финансовите рискове и ползи, свързани с енергийния преход (Filippini et al., 2023). В контекста на замърсяването на въздуха, добрата финансова грамотност е предпоставка домакинствата да инициират преход от въглеродно интензивно отопление към енергийна ефективност. Това се обуславя от факта, че информираните решения относно инструментите за финансиране на модернизацията на отоплителните системи представляват пряк механизъм за ограничаване на атмосферните замърсители. Докато предходно изследване с авторовото участие установява макроравнищна обратна U-образна зависимост между финансовата грамотност и емисиите (Todorov et al., 2023a), настоящият доклад разширява тази парадигма чрез оценка на микроравнищните поведенчески механизми и най-вече избора на отоплително гориво от домакинствата и локалното изпълнение на ангажименти по Зелената сделка чрез публични субсидии, насочени към преодоляване на енергийната бедност.

2. Изложение

За изследване на връзката между финансовата грамотност, енергийната бедност и нискоемисионния преход в отоплението е приложен комбиниран методологически подход. Разгледани са значими изследвания, установяващи връзката между финансовата грамотност, емисиите на домакинствата и избора на отоплително гориво. Основната хипотеза е, че неекологичното отоплително поведение или продължаващата зависимост от твърди горива намалява с нарастването на финансовата грамотност, но само след като домакинствата преминат прага на финансова компетентност, който им позволява да получат достъп и правилно да оценят наличните субсидии и инструменти за финансиране. В изследването се прилага и качествен анализ на съдържанието на стратегически международни и български национални програми, насочени към извеждане от употреба на твърдото гориво за отопление.

Изследване на домакинствата в ЕС от Тодоров, Александрова и Маринов (2023b) показва, че по-високата финансова грамотност е пряко свързана с по-висок брутен спестовен процент и по-добро съотношение на нетните

финансови активи. Тези спестявания функционират като ресурс за „зелена модернизация“, позволяваща на домакинствата да финансират замяната на печки на твърдо гориво с по-чисти отоплителни системи. Забележително е, че връзката между финансовата грамотност и съотношението дълг/доход остава статистически незначима в някои модели, което подсказва, че финансовата грамотност в ЕС насърчава предпазливото натрупване на активи, а не инвестиции, финансирани чрез задлъжняване, което е от значение за отоплителния преход, тъй като обновявания като топлоизолация или закупуване на ефективни отоплителни уреди по-често се финансират чрез наличен собствен капитал, а не чрез нов кредит.

В предходно изследване авторът и колеги използват параболичен регресионен модел върху данни от 137 държави, като е използвана информацията за равнището на финансова грамотност, предоставена от глобалното изследване на Standard & Poor's (2014), обхващащо над 150 000 индивида, а зависимата променлива е емисиите на CO2 на разработка от населението, при контролни променливи БВП, първично енергийно потребление и достъп до интернет (Todorov et al., 2023a). Моделът потвърждава обратна U-образна крива, описваща три етапа, релевантни за отоплителния преход. В началния етап, характерен за развиващите се икономики с ниска финансова грамотност, повишаването на финансовите умения увеличава доходите и благосъстоянието, което увеличава енергопотреблението и, в конкретния случай на отоплението, може първоначално да затвърди зависимостта от евтини твърди горива, тъй като домакинствата вече могат да си позволят донякъде повече комфорт, без все още да могат да си позволят замяна на системата. В точката на прелома, свързана с финансовата зрялост, финансово грамотните граждани започват да оптимизират потреблението си, да разбират енергийната ефективност и да вземат осъзнати решения, вкл. инвестиции в термопомпи или соларни системи, които намаляват въглеродния им отпечатък. Отрицателният коефициент на квадратичния член потвърждава, че отвъд този праг финансовата грамотност е свързана с намаляване на емисиите (Todorov et al., 2023a).

Финансовата грамотност е пряко свързана с икономическата устойчивост, необходима на домакинствата, за да излязат от енергийната бедност. В контекста на енергийния преход тя определя способността на индивидите да заменят замърсяващите енергийни източници с устойчиви решения за отопление. Без финансова дисциплина и капацитет за управление на ресурсите, домакинствата остават затворени в цикъла на енергийната бедност (Murugesan et al., 2022). Емпиричните изследвания потвърждават, че финансовата грамотност има пряк, измерим ефект върху енергийното потребление на домакинствата и, съответно, върху въглеродния отпечатък, свързан с отоплението: финансово грамотните индивиди по-често прилагат енергоспестяващи технологии, което е обусловено от способността им да

анализират дългосрочната възвръщаемост на инвестициите в ефективни отоплителни системи.

Финансовата грамотност определя и способността на домакинствата успешно да се ориентират във възможностите за финансиране на отоплителния преход. Тя позволява на индивидите да оценяват инструменти като зелените ипотечни кредити, които предлагат по-изгодни условия за енергийно ефективни имоти, и да се възползват от държавни субсидии, отстъпки или данъчни облекчения, насочени към насърчаване на замяната на неефективните източници на отопление и електроенергия. Тъй като устойчивите отоплителни подобрения като термопомпи, енергоефективни бойлери, слънчеви термални системи и др. обикновено изискват високи първоначални разходи, финансово грамотните домакинства са по-добре подготвени да бюджетират процеса по закупуването им и да разбират дългосрочните ползи, намалявайки ефективната цена на прехода за сметка на неговия жизнен цикъл. Според Ankrah Twumasi и др. (2022) финансовата грамотност е определящ фактор за възприемането и инсталирането на фотоволтаични системи от домакинствата, тъй като грамотните потребители по-добре могат да изчислят нетната настояща стойност на подобни инвестиции и да разбират структурата на данъчните облекчения и директните плащания. Изследване на Aarakit и др. (2022) за внедряването на източници на соларна енергия в Уганда, установява, че финансовото включване (основен компонент на което е грамотността) е решаващ фактор в прехода от традиционни, замърсяващи енергийни източници към нисковъглеродни такива.

ОИСР (2020) подчертава, че финансовата грамотност е ключова за дългосрочната устойчивост на домакинствата и за способността им да правят енергийно ефективни подобрения, които намаляват както прекия разход, така и емисиите на фини прахови частици. В този смисъл финансовото образование служи като механизъм за интернализиране на външните разходи, които обществото заплаща под формата на влошено здраве и замърсен въздух. Независимо дали става дума за спестяване за термопомпа или за подпомагане на замяна на печка на твърдо гориво, финансовата грамотност осигурява на домакинствата инструменти за планиране и финансиране на подобни покупки, без да компрометира тяхната финансова стабилност.

Чрез Зелената сделка Европейският съюз си поставя амбициозни цели за постигане на климатична неутралност до 2050 г. от страна на държавите членки, а участието на домакинствата в отоплителния преход е една от предпоставките за постигането им. Финансовата грамотност е от ключово значение в този процес, тъй като позволява на индивидите ефективно да се ориентират във възможностите за използване на инструменти като държавни субсидии за замяна на замърсяващите отоплителни системи. Докато в развитите държави от ЕС подобни мерки се посрещат с широко обществено разбиране, в България ситуацията е различна. Българската държава е

избрана за по-задълбочено проучване, тъй като е една от трите членки на ЕС с най-ниски равнища на финансова грамотност. Според проучването Flash Eurobarometer 525 (European Commission, 2023) финансовата грамотност е най-ниска в България (15%), следвана от Португалия (14%) и Румъния (13%), при средно за Европа 18%. Ниската финансова грамотност в тези държави се допълва от по-високи нива на енергийна бедност и зависимост от евтини, но силно замърсяващи източници на отопление, като дърва и въглища. Това потвърждава хипотезата, че финансовата грамотност в Източна Европа е критичен фактор не само за икономическото оцеляване, но и за качеството на въздуха в региона и успеха на отоплителния преход. В гр. София (столицата на страната с население над 1 млн. души) излагането на фини прахови частици и азотен диоксид, в голяма степен свързано с битовото отопление на твърдо гориво, се асоциира с над 2000 предотвратими смъртни случая годишно (Dimitrova et al., 2025). Финансовата грамотност позволява на гражданите да оценят икономическите и здравните ползи от мерки като зоните с ниски емисии и да подкрепят подобни политики като инвестиция в общественото здраве, а не единствено като ограничение.

Преходът към по-чисто отопление в българските домакинства изисква значителни начални разходи, които се смекчават чрез публични субсидии; реалното усвояване на тези средства обаче зависи пряко от финансовата компетентност на собствениците на жилища (Aarakit et al., 2023). През последния програмен период, Българската държава стартира няколко програми, финансирани чрез европейски фондове и националния бюджет, но успешното им изпълнение зависи от осведомеността и грамотността на населението. Програма „Околна среда“ (2021-2027) предвижда над 365 милиона евро за подобряване на качеството на въздуха (Министерство на околната среда и водите, 2023). В нейните рамки процедурата „За чист въздух“ (312 милиона евро), изпълнявана през периода 2023–2026 г. и след него, финансира замяната на печки на твърдо гориво в 21 общини, избрани поради лошо качество на въздуха вкл. София, Пловдив, Бургас, Перник и Враца. Програмата функционира по следния начин: при условие че старото средство на твърдо гориво бъде предадено за рециклиране, то се заменя с ново, екологично такова за сметка на бюджета на програмата.

Чрез Плана за възстановяване и устойчивост над 924 милиона евро са насочени към енергийната ефективност на жилищния фонд в България (European Commission, 2024), като обновяването на 3,6 милиона квадратни метра жилищна площ се очаква да намали емисиите и да ограничи енергийната бедност. Успоредно с това от 2023 г. в столицата и други големи градове с доказано замърсяване на въздуха постепенно се въвеждат зони с ниски емисии, целящи намаляване на азотния диоксид и, косвено, насърчаване на прехода от замърсяващо отопление и транспорт (Dimitrova et al., 2025). Тези мерки изискват не само пасивно участие от страна на гражданите, но и финансова компетентност за управление на предоставените

ресурси и разбиране на дългосрочните икономически ползи от чистото отопление, т.е. достатъчно високо ниво на финансова грамотност. Без такава компетентност и без натрупани нетни финансови активи домакинствата са изложени на риск да останат зависими от твърди горива дори когато осъзнават причиняваната вреда (Todorov et al., 2023b).

3. Заключение

Настоящата разработка потвърждава хипотезата, че финансовата грамотност може да се използва като инструмент за трансформиране на отоплителния процес в домакинствата в екологично устойчива, нискоемисионна практика и по този начин да спомогне за преодоляване на енергийната бедност. Изложението позволява да се заключат следните твърдения: първо, връзката между финансовата грамотност на индивидите и тяхната зависимост от замърсяващи източници на отопление; и второ, необходимостта от интегриране на целите, свързани с енергийната бедност и отоплителния преход във финансово образование.

Образователната и енергийна политика, и мерките в тези области, прилагани в България, трябва да се съсредоточат не само върху директни субсидии за замяна на отоплителни системи, но и върху изграждането на финансов капацитет на населението за разпознаване на дългосрочните ползи от нискоемисионните отоплителни технологии, т.е. по-високо равнище на финансова грамотност, обединяваща финансовата компетентност с разбирането за енергийната бедност и нискоемисионния отоплителен преход, така че финансовата дисциплина да създаде предпоставки за по-чиста околна среда и устойчиво бъдеще.

Библиография

1. Aarakit, Sylvia Manjeri & Ntayi, Joseph M. & Wasswa, Francis & Buyinza, Faisal & Adaramola, Muyiwa S. & Ssennono, Vincent F., 2022. „The role of financial inclusion in adoption of solar photovoltaic systems: A case of Uganda," Renewable Energy, Elsevier, vol. 198(C), pages 984-998. https://doi.org/10.1016/j.renene.2022.08.056
2. Ankrah Twumasi, M., Asante, D., Fosu, P., Essilfie, G., & Jiang, Y. (2022). Residential renewable energy adoption. Does financial literacy matter? Journal of Cleaner Production, 361, Article 132210. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132210
3. Bulgarian Ministry of Environment and Water. (2023). Over 715 million BGN from Program „Environment" 2021-2027 will be invested in better air quality. MOEW.
4. Dimitrova, R., Velizarova, M., Burov, A., Brezov, D., Dzhambov, A. M., & Gadzhev, G. (2025). Numerical Simulations and Assessment of the Effect of Low-Emission Zones in Sofia, Bulgaria. Urban Science, 9(10), 402. https://doi.org/10.3390/urbansci9100402
5. European Commission. (2023). Flash Eurobarometer 525: Monitoring the level of financial literacy in the EU. Publications Office of the European Union. https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2953
6. European Commission. (2024). Bulgaria's Recovery and Resilience Plan: Energy Efficiency for Residential Buildings.

7. Farah, A.A., Nor, B.A. & Musse, O.S.H. Financial inclusion and green economic growth a systematic review of SCOPUS indexed studies from 2015 to 2025. Discov Environ 4, 37 (2026). https://doi.org/10.1007/s44274-026-00550-5
8. Filippini, M., Leippold, M., Wekhof, T., Sustainable finance literacy and the determinants of sustainable investing, Journal of Banking & Finance, Volume 163, 2024, ISSN 0378-4266, https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2024.107167
9. Murugesan, T. K., Asis, E. R., K.P., J. M., Calderón, J. V., Guerrero, F. J., Picon, J. C., & Diaz, G. P. (2022). Developing and Validating Constructs: A Pragmatic Measurement of Financial Inclusion as a Tool for Sustainable Growth. Sustainability, 14(20), 12955. https://doi.org/10.3390/su142012955
10. OECD. (2020). OECD Recommendation on Financial Literacy. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-recommendation-on-financial-literacy_44f5c90d-en.html
11. Șimandan, R., Leuștean, B., & Dobrescu, R. M. (2022). An Uphill Battle: Financial Education in Romania in the Midst of Societal Transformation. Journal of Risk and Financial Management, 15(11), 494. https://doi.org/10.3390/jrfm15110494
12. Todorov, L., Aleksandrova, A., & Ismailov, T. (2023a). Relation Between Financial Literacy and Carbon Footprint: Review on Implications for Sustainable Development. Economics Ecology Socium, 7(2), 24–40. https://doi.org/10.31520/2616-7107/2023.7.2-2
13. Todorov, L., Aleksandrova, A., Marinov, M. (2023b). Sustainable Households Financial Behaviour in EU and Implications on Developing Financial Literacy. In: Koval, V., Kazancoglu, Y., Lakatos, ES. (eds) Circular Business Management in Sustainability. ISCMEE 2022. Lecture Notes in Management and Industrial Engineering. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-23463-7_9